

KIBRIS'TA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE TÜRKİYE İLE YUNANİSTAN'IN YAKLAŞIMLARI

M. Murat HATİPOĞLU*

Kıbrıs konusu 2004 yılının özellikle ilk beş ayı süresince Ankara, Atina, Lefkoşa, Vaşington, Londra, Brüksel ve tabii Nev York'un yoğun ilgi alanını oluşturdu; uzun yıllardan beri bir 'sorun' olarak nitelenen Kıbrıs konusunun 'artık bir çözüme kavuşturulması', bir anlamda uluslararası "güçlerin" en öncelikli ve neredeyse biricik arzu ve endişesi hâline geldiği bir gerçektir.

Kamuoyunda genel olarak "Kıbrıs Sorunu'nun çözümünü öngören Annan Planı" diye de anılan belge,** bilindiği gibi 24 Nisan 2004 günü adanın her iki bölgesinde yani hem Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde [KKTC], hem de Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde [Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-GKRY] ayrı ayrı referanduma sunuldu ve sonuçta Kıbrıs Türk seçmeni % 60lar civarındaki oyuyla bu plana "evet" derken, ada Rumları % 75 dolaylarındaki oylarıyla "hayır" demeyi tercih ettiler.¹

Böylece ortaya, referandum ve sonrasında ilgili olarak yürütülen tahminlerin ve bu tahminlerin sonuçlarının doğuracağı muhtemel gelişmelere dair yazılan çizilen çeşitli planlar arasından A veya B ya da C planları değil de -tâbiri câizse- "G-Planı" çıktı.

Başka bir deyişle, ortalama 40 yıldan beri, hattâ son referandum tarihine kadar, Kıbrıs konusunun ele alınıp çözümlenmesi için -eğer 1974'ten sonra hâlâ çözülecek bir yanı var idiyse- bütün yapıcılığını or-

* Doç. Dr. M. Murat Hatipoğlu, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, emekli öğretim üyesi (mürathat@hotmail.com).

** 2002 Kasım ayında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın taraflara gönderdiği metnin ilk başlığı *Basis for Agreement on a Comprehensive Settlement of The Cyprus Problem* idi; metnin 24 Nisan referandumuna sunulan son hâliyle adı "*The Comprehensive Settlement of The Cyprus Problem*" olarak geçmiştir.

¹ Söz konusu referandumun ilk sonuçları ve yankıları için bkz. 25 Nisan 2004 tarihli gazeteler: *Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Milliyet*.

taya koymuş olan ama buna rağmen uluslararası toplumca “çözümüne engel olan taraf” diye nitelenen ve suçlanan Türk tarafı ‘*buna da varım*’ dercesine bir tavır sergilemiş oldu; gelgelelim, uzun yıllar boyunca ‘çözüm’ konusunda uzlaşmaz ve uyumsuz olmasına rağmen uluslararası toplumun resmen tanıdığı ve ayrıca mevcut bütün ikili ve çok taraflı hukuk belgeleri ile bunların âmîr hükümlerinin hiçe sayılarak Avrupa Birliği’ne [AB] tam üye olmasına² yeşil ışıklar yakılan Rum kesimi, tarihsel ve geleneksel uzlaşmazlığını yine sergiledi ve ‘*buna da hayır*’ diyerek, başta Birleşmiş Milletler’in [BM] ve onun Genel Sekreteri -yani son planın mimarı olarak öne çıkan- *Kofi Annan*’la birlikte ABD ve AB dahil olmak üzere, uluslararası toplumun “bütün beklentilerini suya düşürdü”.

Annan Planı’nın Rum tarafında reddedilmesiyle Kıbrıs’ta genel anlamda yeni bir durum ortaya çıkıyor ve uzun yıllar tek tarafı, yani Türkleri ‘yapıcı olmamakla’ suçlayan uluslararası toplum, artık hangi tarafın gerçekten ve samimî olarak çözüm istediğini tüm açıklığıyla görebilme ve gelinen bu noktayı ona göre değerlendirme imkânına sahip oldu –en azından olmalıydı-; aynı şekilde 200 bin nüfuslu Kıbrıs Türk halkının her bakımdan dış dünyaya açılma, uluslararası kurum ve kuruluşlarla eklemeleşme ve uluslararası ekonomiyle bütünleşme isteği ve kararlılığının da kaale alınması Kıbrıs Türklerinin beklentisi hâline geldi.

Bu elbette yeni bir başlangıçtır ve söz konusu beklentilerin ne kadarının karşılanacağını, KKTC’nin hangi boyutlarda dış dünyaca kabul göreceğini şimdilik bekleyip en azından orta vâdede izlemek gerekmektedir.

Diğer yandan, yukarıda anılan gelişmelerin ötesinde GKRY, daha önceden de öngörüldüğü gibi, 1 Mayıs 2004’ten itibaren AB’nin tam üyesi oldu.³ Bundan sonra GKRY’nin bu yeni statüsüyle AB içindeki konumunu KKTC’ye karşı -ve tabii Türkiye’ye karşı- nasıl kullanacağı da merak edilen konular arasında yer alacaktır. GKRY’nin takınacağı tavrın Yunanistan’ın dümen suyunda olabileceğini söylemek çok da mantık dışı sayılmasa gerektir ve bu da, bir bakıma ‘eşyanın tabiatına uygun’ sayılabilir.

² [GKRY 3 Temmuz 1990’da tam üyelik için AB Konseyi’ne başvurmuştur] Kıbrıs’ın AB’ye tam üyelik başvurusunun değerlendirilmesi ve AB tarafından *aday ülke* hak ve statüsünün verilmiş olması, aslında Kıbrıs’ın statüsünü düzenleyen 11 Şubat 1959 tarihli Zürih ve 19 Şubat 1959 tarihli Londra Antlaşmalarına tamamıyla aykırı bir yaklaşım ve uygulama olmuştur; Uluslararası Hukuk Profesörü İngiliz H. Mendelson tarafından bu durumun aykırılığıyla ilgili bir rapor mevcut olup, bu raporun dayandığı ilgili hukukî kararlar 1997 ve 2001 yıllarında BM Güvenlik Konseyi’ne de sunulmuş, fakat herhangi bir sonuç alınmamıştır.

³ bkz. 30 Nisan 2004 ve 2-3 Mayıs 2004 tarihli gazeteler: *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet*; ayrıca *Apyevmatini*, *Eleftheros Tipos*, *Kathimerini*.

lecek bir değerlendirme olabilir. Ancak, karşılaşılabilecek esas problem, Atina'nın Kıbrıs'ı da içine alacak şekilde, 1999'un ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan "deprem diplomasisi"ne benzer bir ılımlılıkla yürütmeye başladığı 'Türkiye politikalarında' ortaya çıkabilir.

Bilindiği gibi Yunanistan 1980'lerin başında AT'ye tam üye olur olmaz zamanın başbakanı *Andreas Papandreu*'nun Türkiye'ye karşı hem ikili ilişkilerde, hem de Ankara'nın AB'yle olan ilişkilerinde güttüğü hırçın, saldırgan, dışlayıcı ve uzlaşmaz politikalarla 'dayatmacı' bir imaj çizmişti; söz gelişi *Papandreu*, 1981 Ekim'inde Yunanistan'daki seçimleri kazandıktan hemen sonra, ilk iş olarak Şubat 1982'de Kıbrıs'a gitmiş burada yaptığı konuşmada "*Kıbrıs Helenizmin ayrılmaz bir parçasıdır*" diyebilmişti;⁴ sonuçta Yunanistan yönetimlerinin bu ve benzeri tutumları Ankara-Atina arasındaki ilişkilerde 1999 ortalarına kadar gergin süreçlerin yaşanmasına sebep olmuştu.

Ne var ki, Atina son yıllarda Türkiye'ye karşı önemli politika değişiklikleri yaptı; böylece *hırçın ve dayatmacı Yunanistan* imajından hızla sıyrılarak *işbirlikçi, ılımlı ve güler yüzlü bir Yunanistan* görünümünü kazandı. Bu dönüşümün ne dereceye kadar gerçek ve samimî olduğunu veya olabileceğini pek sorgulama ihtiyacı duymayan Türk kamuoyunda da hemen her fırsatta Yunanistan'ın bize ne kadar büyük yakınlık ve dostluk gösterdiğine dair yazılar okunmaya, bilhassa çeşitli TV kanallarının programlarında⁵ *Yunanlıların artık Türkiye'nin sarsılmaz dostu olduğu* anafikrine dayalı mesajlar verilmeye başlandı. Zamanın Yunan Dışişleri Bakanı *Yorgo Papandreu*'nun İstanbul'a *Konstantinopolis* dememesi Türk medyasında büyük bir olaymış ve artık Yunanlılar İstanbul'a hep "İstanbul" diyecekmiş gibi sürmanşetten duyuruldu. Ama aynı medya, Atina'daki meşhur *Konstantinopolis Bulvarı*'nın adının değiştirilip değiştirilmediğini sorgulamadı; ayrıca son gelişmelerin ışığında dahi Atina'nın Kıbrıs konusunda da herhangi bir politika değişikliğine gitmediğini ve KKTC'yi tanımak bir yana, 'yok' saymaya devam ettiğine hiç değinmedi. Bu ve buna benzer tek taraflı sempati ve "*başı tek taraflı kuma gömme*" örnekleri çoğaltılabilir.

Eğer olacaksa, iyi komşuluğun ve oluşacak dostluğun temelleri tek taraflı sempati gösterileriyle değil, iki tarafın haklarının ve ulusal çıkarları-

⁴ Not: Burada, ana konudan sapma olmaması için Yunanistan'ın 1980'ler ve 90'lı yıllar boyunca bölücü PKK terörüne açık-gizli tam destek verdiğine değinilmemektedir.

⁵ Konuyla ilgili olarak dikkat çeken dış politika tartışma programları ve/veya kültür içerikli programlar benim gözlemlerime göre, CNN-Türk'te ve TRT-2'de yoğunlaşmıştı.

nın karşılıklı olarak tanınmasıyla mümkündür. Daha da önemlisi, bu dostluk ve işbirliğinin, adım adım *karşılıklılık esasına dayanıp dayanmadığının gözetilip kollanmasıyla* sağlıklı bir yolda yürütülebilir. Çünkü söz konusu olan, “Ege'nin mavi sihrinde karşılıklı mehtap gezileri düzenlemek” değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin komşusu Yunanistan Cumhuriyeti ile olan ve çözümünde devlet ciddiyetini gerektiren sorunlarını kamuoyuna aynı ciddiyet ve sorumlulukla anlatıp aktarmak olsa gerektir. Aksi takdirde, o “mehtap gezilerinin” birinde, Yunan karasularına girdiği gerekçesiyle Türk teknesine Yunan hücumbotlarınca el konması da “mehtap gezisini” zehir edebilecektir.

Bu dikkat ve titizlik gerektiren kollama ve izleme şartı, gene 2004'ün ilk dört ayında, yani Kıbrıs'la ilgili *Annan Planı*'nin gündemin ortasına yerleştirildiği süreçte de hiç mi hiç düşünülmediği gibi, adadaki Türklerle Rumların “hasret içinde tekrar birleşme arzusunda” oldukları havası estirildi; fakat 24 Nisan'da Rum kesimi ezici bir çoğunlukla *Annan Planı*'na ‘OKHİ!’ oyu verdi ve Kıbrıs'ta Türk-Rum içiçeliğine ve beraberliğine de “HAYIR!” dedi.

Dikkatlerden kaçmayan bir yaklaşım da, Atina'nın 24 Nisan referandumundan önce GKRY'ne göze batan herhangi bir uyarıda veya telkînde bulunmamış olmasıydı; Türkiye ise, tam tersine hem en yetkili organ ve ağızlarıyla hem de kamuoyuyla KKTC seçmenini yönlendirmek üzere ‘seferber’ olmuştu. Öyle ki, sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin resmen tanıdığı KKTC'nin cumhurbaşkanının dahi bir tek ‘*persona non grata*’ ilân edilmediği kaldı.

Sonuç

Bu yaklaşımlar ve tespitler ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, Kıbrıs'taki her iki referandumun sonuçları, KKTC'nin ve Ankara'nın önüne yeni fırsatlar çıkarmıştır; bizzat Rumların ‘hayır’ oylarıyla doğan yeni konjonktürün çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Yoğun diplomasi ataklarıyla Türkiye'nin ve KKTC'nin ulusal çıkarları için yeni-ilâve kazanımların elde edilmesi şarttır. Ancak gözden kesinlikle uzak tutulması gereken konu, Yunanistan'ın artık gerginlik politikasıyla yapamadıklarını şimdi yumuşak ve “yapıcı” gözükken politikalarla gerçekleştirmek isteyeceğidir. Bu yöntem geçici olup, asıl amaç Türk kamuoyunun ‘kazanılması-yumuşatılıp muhtemel direncinin kırılmasıdır’. Referandum öncesinde KKTC'nin tek yanlı olarak yönlendirilme hevesi de bu tuzağın ufak ama tipik bir başarısıydı.